

Dnes v čísle:

Dvě výročí: souvislosti
a výzvy
Historický místopis
Moravy a Slezska
Jsme ohroženi nemocí
šleňých krav?
Seminář na MŠMT

Žurnál

10

Ročník 10 • Vychází 1. prosince 2000

Proběhl Týden celoživotního vzdělávání

Ve dnech 18. – 26. 11. 2000 proběhl ve středomoravském regionu *Týden celoživotního vzdělávání*, na jehož organizaci se spolu se Středomoravskou regionální radou pro vzdělávání dospělých a Okresní hospodářskou komorou podílelo i Centrum otevřeného a distančního vzdělávání UP. Součástí *Týdne* byly vzdělávací a kulturní akce, které pořádalo zhruba 80 institucí. Cílem této akce je šířit jak u odpovědných orgánů, tak v široké veřejnosti povědomí o významu vzdělávání pro rozvoj společnosti.

Jak na tiskové konferenci uvedl doc. V. Jochmann, předseda Regionální rady, celoživotní vzdělávání, především pak vzdělávání dospělých, by mělo být jednou z priorit každé vyspělé společnosti. Koncepte *Týdne celoživotního vzdělávání* se opírá o národní program vzdělávání, tzv. Bílou knihu. Dále doc. Jochmann zdůraznil význam vzdělávání dospělých, ať již formou dálkového studia na univerzitách, či prostřednictvím rozličných školení a kurzů. V dnešní době by mělo být vzdělávání chápáno širěji jako předpoklad pro další rozvoj ekonomiky.

Letošní *Týden celoživotního vzdělávání* je v pořadí již třetí takovou akcí. Přestože se organizátoři snaží o její propagaci na veřejnosti, zájem není dosud takový, jak by si přáli. Je však jen otázkou času, kdy si lidé uvědomí nutnost celoživotního vzdělávání v současné dynamicky se rozvíjející společnosti.

V rámci *Týdne a Dne otevřeného dveří UP* proběhla 25. 11. také slavnostní imatrikulace studentů ročního vzdělávacího kurzu S.O.S. Evropa.

-ano-

Den otevřených dveří na UP

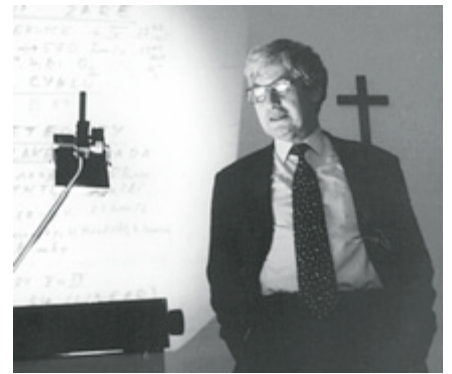
V sobotu 25. 11. 2000 probíhal od 9 do 13 hodin na všech fakultách Univerzity Palackého v Olomouci *Den otevřených dveří UP*. Zájemcům o studium na UP byly v jeho rámci poskytnuty obsáhlé informace týkající se přijímacího řízení (podmínky přijetí ke studiu, požadavky a obecné pojetí přijímacích testů, instrukce k podávání přihlášek, termíny, průběh přijímacího řízení atd.), charakteristiky studijních oborů, informace o možnostech ubytování, statistické údaje apod. Uchazečům o studium byl také umožněn vstup na jednotlivé katedry, ústavy a na jednotlivých fakultách byli ve stanovených hodinách přítomni rovněž děkani a proděkaní fakult, případně další zástupci zodpovědní za přijímací řízení.

-red-

Na snímku A. Jankovského hojně navštívená posluchárna Katedry anglistiky a amerikanistiky FF UP

O imponantním mezinárodním projektu s RNDr. J. Grygarem

Dne 22. 11. 2000 navštívil Společnou laboratoř optiky UP a Fyzikálního ústavu Akademie věd ČR RNDr. Jiří Grygar, CSc. (na snímku). Tento známý astronom a fyzik spolupracuje s naším ústavem již přes dva roky na důležitém mezinárodním projektu *The Pierre Auger Project* (viz také Žurnál UP č. 4), jehož je Česká republika právoplatným členem. Projekt má ambice stát se revolučním projektem ve fyzice ultravysokých energií, které nebude možno v pozemských podmínkách dosáhnout ani v daleké budoucnosti. Pod vedením nositele Nobelovy ceny za fyziku J. Cronina si projekt klade za cíl detekovat a měřit energie vysokonegetických částic přicházejících z vesmíru, a to od prahových hodnot 10^{19} eV výše. Částice o takovýchto energiích (jedná se především o protony a lehká jádra) jsou natolik kuriózní, že ještě před několika lety by nikoho nenapadlo, že mohou vůbec existovat. Dnes jsou tématem bouřlivých diskusí po celém světě, neboť jejich existence poněkud mění náš pohled na vesmír a platné fyzikální zákony. Naše současné znalosti totiž nejsou schopny vysvětlit, jak jsou tyto částice urychlovány na takto extrémní energie, ani jak je vůbec možné, že se vesmírem šíří na velké vzdálenosti.

Téhož dne přednášel J. Grygar také v Centru Aletti.
Foto -tj-

Na improvizované přednášce nehovořil RNDr. J. Grygar jen o uvedeném projektu, ale připomenul vývoj

Dokončení na str. 4

Operace v přímém přenosu

Otolaryngologická klinika LF UP a FNO pořádala ve dnech 8. – 10. 11. 2000 v pořadí již *II. operační kurz parotis*. Tato akce navazuje na dlouhodobý vzdělávací program kliniky, ve kterém mimo ušní operační kurzy (dosud devět kurzů) a operační kurzy parotis jsou zařazeny další vzdělávací akce kliniky (celostátní *Chvojkovy dny* a regionální klinické semináře 3 x 0 – *Olomoucké otolaryngologické odpoledne*).

II. operační kurz parotis byl slavnostně zahájen ve středu 9. 11. v knihovně kliniky jejím přednostou prof. J. Klačanským, CSc., a proděkanem pro záležitosti vědy a výzkumu LF UP prof. V. Janoutem, CSc.

O tento operační kurz byl velký zájem – zúčastnilo se jej 56 lékařů oboru ORL z České i Slovenské republiky. Významným hostem kurzu byl dr. R. Montain z nemocnice v Dundee (Skotsko). Jako lektoři byli pozváni doc. A. Skálová, CSc. (Šiklův anatomicko-patologický ústav FN Plzeň) a MUDr. M. Dušková

(Ústav patologie LF UP v Olomouci). Hlavním odborným garantem celého kurzu byl doc. I. Stárek, CSc. (ORL klinika LF UP a FN Olomouc).

V rámci kurzu, během kterého byli účastníci v teoretické části seznámeni s problematikou diagnostiky, epidemiologie i léčby onemocnění příušní žlázy a lícního nervu, byl zajištěn přenos pěti operací z operačních sálů ORL kliniky, při nichž mohli účastníci sledovat pomocí televizního řetězce operační techniku a diskutovat v přímém přenosu s vedoucím operačního týmu.

Vzhledem ke kladnému ohlasu, který tento kurz vyvolal jak po stránce odborné, tak i po stránce praktické, jsme se rozhodli v příštím roce kurz opakovat.

MUDr. Z. Hložek
LF UP

Pět let dvoufotonové denzitometrie v Olomouci

Dne 10. 11. 2000 uspořádali pracovníci III. interní kliniky pod záštitou Spolku lékařů J. E. Purkyně v Olomouci přednáškové odpoledne věnované problematice metabolických kostních chorob. Setkání lékařů se uskutečnilo u příležitosti zahájení činnosti „osteocentra“ ve Fakultní nemocnici Olomouc a pětiletého výročí provozu osteodenzitometrického pracoviště ve FNO. Přednosta III. interní kliniky LF UP a FNO prof. V. Ščudla shrnul dosavadní činnost svého pracoviště na poli osteoporózy a chorob skeletu a seznámil přítomné s koncepcí vznikajícího osteocentra, které bude koordinovat diagnostiku i léčbu nemocných s metabolickými chorobami skeletu v regionu Střední Moravy. Hostem setkání byl doc. V. Palička, CSc., předseda České společnosti pro metabolická onemocnění skeletu, který přednesl přednášku nazvanou *Osteoporóza včera, dnes a zítra*, ve které nastínil

V pátek 24. 11. 2000 se v Kongresovém sále PŘF UP uskutečnila beseda z cyklu *Umělecké debaty na UP*. Hostem byl tentokrát **prof. Boris Jirků**, který vyprávěl o kresbě, o cestách umění doma i ve světě. Během návštěvy v Olomouci proběhl pod jeho vedením také seminář figurální kresby, kterého se zúčastnilo asi 30 studentů výtvarné výchovy.

-red-, foto -tj-

Dokončení na str. 3

SLOVO MÁ: REKTORKA UP PROF. J. MAČÁKOVÁ, CSC.

Dvě výročí: souvislosti a výzvy

Z projevu rektorky UP prof. J. Mačákové při slavnostních aktech promoci studentů PGS, předávání dekretů docentů, Cen rektorky a Klubu absolventů a příznivců UP a Čestných uznání UP v aule FF UP 22. 11. 2000:

Sešli jsme se při univerzitní slavnosti několik dní poté, kdy jsme si připomínali výročí 17. listopadu 1939 a 17. listopadu 1989. Dvě události, které, dělilo dlouhých padesát let. 17. listopad 1939 byl dnem, kdy byly násilně uzavřeny české vysoké školy, bylo popraveno devět představitelů akademické obce a do koncentračního tábora odvečeno asi 1 200 studentů. Většina z nich se sice přibližně do tří let mohla vrátit domů, ale řada z nich s podlomeným zdravím a někteří se už nevrátili vůbec; české vysoké školy mohly být opět otevřeny až po ukončení druhé světové války. Když jsme minulý týden před budovou gymnázia v Litovli vzpomínali na tyto události s bývalými spolužáky Jana Opletala, uvědomila jsem si, jak je důležité si tyto historické momenty stále připomínat. Velmi brutální čin tehdy vyvolal velkou odezvu i v zahraničí a 17. listopad byl ještě v průběhu války vyhlášen v Londýně Mezinárodním dnem studentstva. Po roce 1945 se mohli ke studiu vrátit i ti, kterým to bylo nacisty odepřeno, ovšem návrat akademických svobod netrval dlouho. Po roce 1948 znovu musela vysoké školy opustit řada studentů i vysokoškolských učitelů, mezi nimi i ti, kteří byli za války v koncentračních táborech nebo bojovali na západní frontě. Jistá naděje na změnu se na krátkou dobu objevila v roce 1968, ovšem i toto jaro mělo za následek další nucené odchody vysokoškolských učitelů v průběhu tzv. normalizace.

Symbolicky při 50. výročí události 17. listopadu v roce 1989 právě studenti a s nimi herci a celá řada dalších při společných akcích dokázali, že i u nás nastala tolik očekávaná změna, na vysoké školy se opět vrátil akademické svobody, byla obnovena demokracie. Jenže se ještě pořád ukazuje, že možná právě proto, že jsme po dobu padesát let neměli zkušenost s akademickými svobodami a právy, neumíme je často dostatečně využívat. V roce 1989 jsme se domnívali, že změny proběhnou daleko rychleji a snadněji. Teď se potýkáme s řadou problémů a bohužel často propadáme snad ani ne beznaději, ale spíše lhostejnosti, pocitu, že stejně nedokážeme nic změnit. Je důležité si stále připomínat, v jakých podmínkách jsme my, naši rodiče či prarodiče žili. Historická paměť národa by si měla uchovávat v povědomí všechno zlo, kterému jsme byli v období totalitních režimů vystaveni. Měli bychom si ale také uvědomovat, že demokracii nestačí jen získat, že si ji

Jen několik řádků

Jak nevyužít šance

V souladu s dlouhodobým záměrem UP byl koncem roku 1999 podán na Ministerstvo průmyslu a obchodu projekt Vědeckotechnického parku UP, jehož přijetím získala UP účelovou finanční dotaci. Dne 27. 9. schválil Akademický senát UP usnesení, podle kterého Centrum celouniverzitních aktivit UP rozšiřuje své aktivity do oblastí transferu výsledků výzkumu a vývoje do praxe zřízením Centra pro inovace a transfer technologií. Podle dostupných informací by mělo jít přinejmenším o křížený průnik výsledků vědecké a tvůrčí činnosti univerzity do oblasti podnikání, komerce, inovace atd. s působností minimálně městského či regionálního dosahu.

Možná ano, možná ne; možná, že ani tyto základní informace k řadovému členu akademické obce UP nějakými více či méně dostupnými informačními kanály nedoplyly, o drtivé většině občanů univerzitního města ani nemluví.

Ze by opravdu nešlo o nic jiného než o promarněnou šanci podat o sobě pozitivní zprávu?

V. Mazochová

také musíme umět udržet, a to znamená, že pro to musíme něco konkrétního dělat.

Řekla jsem, že se nám zdá, že se vysoké školy mění jen velmi pomalu a ztuhla. Ale i to je daň období okupace po roce 1939 a dlouhých padesát let po roce 1948. Přesto bychom měli být schopni vnímat i řadu pozitivních změn. Počet studentů, kteří dnes studují na naší univerzitě již dosáhl téměř počtu 13 000, mohli jsme otevřít a znovu vzkrísit řadu oborů, které buď vůbec nebylo možné studovat, nebo byly výrazně deformovány. Můžeme se pomocí internetu bez omezení spojit s většinou světa, můžeme svobodně cestovat, i když přece jen ne tolik, jak bychom si přáli, protože nám chybějí peníze, abychom mohli výrazněji podpořit mobilitu studentů a učitelů. Stále více studentů se přímo podílí na vědecké práci na katedrách, ústavech a klinikách. Doktorské studijní programy dnes ukončili další absolventi, mohli jsme předat Ceny za nejlepší studentské práce. S potěšením jsem konstatovala, že Spolek absolventů a příznivců UP dostal tolik kvalitních prací, že bylo jen velmi obtížné možné rozhodnout, komu cenu udělit, a proto jsme se rozhodli, že pro letošní

rok udělíme ještě zvláštní uznání těm, na které se již nedostalo. Za okamžik předáme dekrety dvěma nově jmenovaným docentkám a jednomu docentovi, a stejně jako v minulém roce předáme čestná uznání autorům monografií. Doufám, že alespoň někteří z těch, kteří ukončili doktorské studijní programy v prezenční formě, zůstanou jako akademičtí pracovníci na naší vysoké škole. Stále se nám sice nedaří vytvářet mladým nadějným akademickým učitelům optimální podmínky, ale snad přece jen vláda konečně přejde od prohlášení o tom, že vzdělávání je prioritou, ke konkrétní podpoře.

Dnešní den je slavnostní zejména pro ty, kteří přebírají diplomy, jmenovací dekrety, čestná uznání a ceny za nejlepší práce, ale také pro jejich blízké, pro jejich kolegy a kolegyně. Slavnostní je pro celou akademickou obec. Je to den, který představuje vyvrcholení po dnech náročné práce, bezesných nocích a pochybách o tom, jestli má naše práce smysl. Velmi si vážíme těch, kteří tak trochu navzdory podmínkám, které jim dokážeme poskytnout, všechny překážky a obtíže zvládají.

Výběr a titulce

-red-

ZPRÁVY, INFORMACE, OZNÁMENÍ

Emblematica et Iconographia

Katedra germanistiky – sekce nederlandistiky FF UP a Muzeum umění Olomouc připravily na dny 7. – 9. 12. mezinárodní interdisciplinární konferenci, která se pod názvem *Emblematica et Iconographia* uskuteční v prostorách auly Filozofické fakulty UP a Muzea umění. V průběhu konference proběhne také slavnostní otevření stálé expozice *Olomoucká obrazárna II – Nizozemské malířství 16. – 18. století z olomouckých sbírek* a výstavy *Sedmá olomoucká kašna*.

Zahájení konference, na které přislíbila účast řada zahraničních odborníků, proběhne za přítomnosti autora výstavy dr. L. Machytky, DrSc., a děkana FF UP doc. V. Řehana.

-red-

Waldorfská iniciativa zve

Přípravný výbor Waldorfské iniciativy zve všechny učitele, studenty a ostatní zájemce, kteří si kladou otázku, jak pedagogicky správně přiblížit dětem kouzlo Vánoc, na setkání spojené s besídkou ve středu 13. 12. 2000 v 16 hod. v MŠ Nedvědova 13 (50 metrů od Zenitu). Kontakt: H. Dolenková, tel. 543 14 89.

-red-

K výročí vysokoškolského sportu

Sportovní klub UP pořádá v pátek 8. 12. slavnostní zasedání a recepci, která se uskuteční při příležitosti 50. výročí vysokoškolského sportu v Olomouci. Univerzitní obec UP je zvána do restaurace Sportovní haly UP na 17. hodinu.

-red-

Jarní prázdniny na lyžích

Akademik centrum FTK UP pořádá v termínu od 10. – 17. 3. 2001 (jarní prázdniny) Lyžování na Barborce (první lyžařský kurz s intenzivní výukou carvingových oblouků) určené pro méně pokročilé a pokročilé lyžaře ve věku od 12 do 17 let. Cena kurzu je 3 270 Kč (+500 Kč na vlek, možnost zapůjčení nových lyží – 250 Kč).

Přihlášky přijímá Mgr. H. Vyrubalová (FTK, tř. Míru 115, Olomouc 771 11), tel. +zazn. 068/563 64 52, 563 64 51, tel. +fax 068/542 30 91; odborné informace podá T. Valenta, tel. 0604-257 138.

-ac-

Francouzská vládní stipendia 2001

Francouzské velvyslanectví v Praze a Kancelář zahraničních styků UP zvou na besedu o možnostech studia ve Francii, která se uskuteční 6. 12. 2000 v 11. 30 hod. v aule FF UP. Program vládních stipendií představí dr. Dominique Sotteau, atašé pro vědu a technologii, a Marce Lienard, zástupce atašé pro vědu a technologii.

-red-

Cyklus školení výpočetní techniky

Centrum výpočetní techniky UP pořádá v termínu od 8. 1. do 2. 2. 2001 zimní cyklus školení výpočetní techniky pro zaměstnance UP. Školení budou probíhat v počítačové učebně I (CVT UP – Biskupské nám. 1, vždy od 8, do 11.30 hod.). Podrobnější informace jsou k dispozici na domovské stránce CVT UP nebo na tel. 563 1890 (dr. Švrček, email: svrcek@risc.upol.cz).

Uzávěrka přihlášek pro zimní cyklus školení je ve středu 20. 12. 2000.

-jaš-

Lyžařský kurz

Akademik centrum FTK UP nabízí zájemcům lyžařské školení a doškolení na chatě Barborka v termínu od 2. do 6. 1. 2001. Cena je 1 500 Kč (ubytování, strava), doprava vlastní (možnost zapůjčení lyží snowblade). Informace u Z. Vodrážkové na AC (platba zálohy do 6. 12. 2000).

-ac-

Stručně

V Galerii Zbrojnice (IC UP) byla 28. 11. slavnostně zahájena **vystava Jiřího Loudy** s názvem *Království české (Erby a rodokmeny vládnoucích rodů)*.

* * *

Ve velké zasedací síni RUP se ve středu 6. 12. ve 13 hodin na svém dalším zasedání seje **Akademický senát UP**.

* * *

V neděli 10. 12. ve 20.30 hodin proběhne v Besedním sále Muzea umění **autorské čtení Arnošta Goldflama**, který bude číst svou hru *Smlouva*.

-red-

• UDÁLOSTI • UDÁLOSTI • UDÁLOSTI • UDÁLOSTI • UDÁLOSTI •

Studentská vědecká soutěž na Katedře historie FF UP

Poločas zimního semestru se již tradičně stal obdobím klání studentských odborných prací na Katedře historie FF UP. Ani letošní rok nebyl výjimkou a před komisí složenou z vyučujících a početným studentským publikem se sešlo sedm studentů, kteří prezentovali své odborné práce. Soutěž byla současně „nomináčním kolem“ pro celostátní studentskou vědeckou soutěž, která proběhne začátkem prosince v Českých Budějovicích.

Letošní soutěž přinesla celou řadu pozitivních zjištění a pro komisi bylo velmi těžké vybrat tři nejlepší práce, z toho dvě nominovat do celostátního kola.

Prokázalo se, že úroveň studentské odborné práce stoupá. Je to patrně důsledkem zvyšujícího se důrazu, který Katedra historie klade na odbornou činnost studentů – především prostřednictvím jejich písemných výstupů všeho druhu, včetně seminárních a bakalářských prací. Komise s potěšením konstatovala rovněž rozložení zájmu studentů. Soutěžící představili témata počínaje nestarší českou legendistikou a problematikou místní správy po druhé světové válce konče. Většina prací byla vysoce kvalitní, schopná publikování, vystoupení jejich autorů však leckdy nebylo na úrovni prací. Někteří studenti nejsou mnohdy schopni účinně argumentovat a jejich ústní projev pak do jisté míry devalvuje hodnotu předložené práce.

Cykklus přednášek k latinskoamerickým reáliím pokračoval v minulém týdnu, kdy se 21. 11. v aule FF UP představil s přednáškou o Venezuele Pedro Liende, kulturní atašé Venezuely v ČR.

-red-, foto -tj-

Rozpravy tentokrát s Danielem Hrbkem

Po delší přestávce byl v úterý 21. 11. 2000 znovu zahájen cyklus besed *Rozpravy o literatuře*, který pořádá Katedra českého jazyka a literatury PdF UP. Hostem úterního setkání byl režisér, herec a umělecký šéf divadelního sdružení CD 94 D. Hrbek (na snímku).

D. Hrbek vystudoval režii na pražské DAMU a již během studií vznikla myšlenka založení vlastního divadelního souboru. Jedním z důvodů, proč se tehdy ještě posluchači DAMU vrhli do tak odvážného projektu, byla nespokojenost s výukou na škole. „Škola má Disk (studentské divadlo), my bude mít kompaktní disk,“ osvětlil Hrbek název divadla CD 94.

Divadelní sdružení CD 94 zahájilo inscenaci *Cesta kolem světa* v režii Daniela Hrbka, s níž slavilo úspěchy nejen u nás, ale i v zahraničí. Následovaly další inscenace, které se setkaly s kladným přijetím u diváků i kritiky (*Mandragora*, *Lásky dona Perlinplína*, *V zajetí filmu* a další). V současné době hraje sdružení CD 94 v Divadle v Celetné, kde se střídá se Spolkem Kašpar. Do dvou let se by měl soubor profesionalizovat, neboť D. Hrbek se stal uměleckým šéfem právě rekonstruovaného Švandova divadla na Smíchově (bývalé Divadlo Labyrint). A jaká je jeho představa o novém divadle? „Chtěl bych, aby to divadlo bylo takovým kulturním domem. Vedle divadelních představení chceme pořádat koncerty, výstavy a filmové projekce studentů FAMU. Kromě toho by zde měla

o to větší význam pak mají studentské vědecké konference a soutěže podobné té, která proběhla minulý týden na Katedře historie FF UP.

Vítězi studentské vědecké soutěže se stali Jana Hradilová (*Osobní profil správního a dozorcího personálu tábora pro Němce v Adolfovicích. 1945–1946*), Jan Goll (*Havel z Lemberka. Rytířská úcta k autoritě*) a Markéta Čermáková (*Zázraky post mortem ve svatováclavských legendách*). J. Hradilová a J. Goll budou reprezentovat Katedru historie v celostátním kole historické soutěže v Českých Budějovicích. Zde bude také poprvé udělena Cena J. Šusty nejlepšímu mladému českému historikovi.

Mgr. J. Stejskal, Ph.D.,
Katedra historie FF UP

Staroslověnské životy Konstantina a Metoděje

Olomoucká pobočka Jazykovědného sdružení a Literárněvědné společnosti AV ČR pořádala dne 22. 11. 2000 přednášku s názvem *Staroslověnské životy Konstantina a Metoděje na pozadí byzantské hagiografie*, kterou proslavil PhDr. V. Vavřínek, CSc., ředitel Slovanského ústavu AV ČR. Úvodního slova a moderování celé večera, mimochodem hojně navštěvovaného (70 posluchačů!), především z řad posluchačů bohemistiky, se ujal prof. E. Petruž, DrSc., předseda olomoucké pobočky Literárněvědné společnosti.

B. Bednaříková, tajemnice
olomoucké pobočky Jazykovědného sdružení

Bible a dějiny

Ve čtvrtek dne 23. 11. 2000 se konala v rotundě CMTF UP prezentace českého překladu knihy vídeňského judaisty prof. Kurta Schuberta *Bible a dějiny*, kterou vydalo svitavské nakladatelství *Trinitas*. Prezentace se účastnil autor knihy, který se ve své přednášce na téma *Pastorace vycházející z bible v současné době* pokusil přiblížit přítomným nejdůležitější témata knihy v souvislosti se svým dlouholetým badáním. V závěru odpověděl na několik otázek posluchačů. Malá slavnost byla doprovázena komorní hudbou I. Pleyela, J. S. Bacha a V. Mazase.

Zájemci si mohou knihu zakoupit v knihkupectví Studentcentrum.

Doc. P. Chalupa,
Katedra biblických věd CMTF UP

fungovat kavárna, jejíž provoz by byl v podstatě nepřetržitý. Co se týče nového souboru, měl by být vícegenerační. Na repertoár chceme programově zařazovat nové české hry, oslovil jsem Jiřího Janků, Michala Langa, Markétu Bláhovou.“ uvedl Hrbek.

Beseda, jejíž součástí byl krátký videozáznam o divadle CD 94, proběhla v příjemné atmosféře generačního souznění.

-ano-, foto -tj-

Žena v dějinách novověku

K tomuto tématu byl zaměřen vědecký seminář, který proběhl ve dnech 8. a 9. 11. v Českých Budějovicích. Akce proběhla v rámci setkání česko-slovenské komise historiků, která se schází pravidelně dvakrát do roka jednou v České a jednou ve Slovenské republice. Za českou část komise se konference zúčastnil i doc. J. Schulz, CSc. (Katedra historie FF UP). Zaznělo celkem 14 referátů, které se nesly v duchu *gender studies*, tj. výzkumu obou pohlaví ve vztahu k celé společnosti a v duchu historie každodennosti, a to hlavně pro dobu 16. a 17. století. Jednou z referujících byla i PhDr. M. Macková, členka olomoucké Katedry historie. Po každém referátu byl dán prostor k diskusi, kde zaznělo mnoho zajímavých dotazů a myšlenek a vyplynulo z nich jasně, že dějiny ženy se musejí zkoumat z pohledu vztahu ženy k celé společnosti. Ženu nelze vypreparovat jako izolovanou problémovou věc ze společnosti, zvláště když si uvědomíme, že ještě v nedávné době byla žena definována pouze mužem a ve vztahu k muži – manželovi, synovi. Během diskuse zaznělo mnoho otázek, jako např.: Proč a co vedlo k tomu, že žena byla vnímána ve své době tak, jak byla, je polehčující okolností pro manžela, který bije svou ženu, to, že se žena před údery brání? Na mnoho položených dotazů nebyly nalezeny vhodné odpovědi, neboť dosavadní poznání sociálních dějin je teprve na začátku své cesty a chybí zatím ještě mnoho poznatků. Tím se tu otvírá prostor pro nynější mladé adepty stavu historického, jelikož opravdu je co objevovat a v Čechách a na Moravě obzvláště.

Ač se seminář konal trochu dále od naší alma mater, vyplatilo se ho navštívit už jenom pro tu spoustu nových souvislostí, které si tam člověk uvědomil. Lze pouze doufat, že si česko-slovenská komise historiků při svém putování českou a moravskou krajinou vzpomene i na Olomouc a bude zde též moci být uspořádána konference o některých problémech česko-slovenských dějin.

J. Kopica,
student oboru historie – sociologie FF UP

Pět let dvoufotonové denzitometrie ...

Dokončení ze str. 1

historii chorob skeletu, současné diagnostické a terapeutické směry i jejich úskalí i představu o blízké i vzdálenější budoucnosti tohoto medicínského oboru. Po úvodní přednášce následovaly další příspěvky pracovníků III. interní kliniky věnované problematice léčby osteoporózy *Raloxifenem* (MUDr. Horák), výskytu a prevenci osteoporózy u systémového lupus erythematosus (MUDr. Pospíšil) a výskytu postižení skeletu u mnohočetného myelomu (MUDr. Bačovský). Hormonální substituce v prevenci a léčbě postmenopausální osteoporózy v praxi gynekologa se věnovala ve svém příspěvku MUDr. Matlochová, doc. Fingerová pak referovala o úloze dehydroepiandrosteronu jako ukazatele rizika osteoporózy. Pracovníci Dětské kliniky LF UP se věnovali následujícím tématům: osteoporóza v dětském věku (MUDr. Petříková), epidemiologie kostní denzity u dětí základních a středních škol v Olomouci (MUDr. Mayerová), kostní postih u celiakie (MUDr. Kolek) a nefrotického syndromu (MUDr. Geier). Přednáškového odpoledne se zúčastnilo zhruba sto lékařů a zdravotnických pracovníků spolupracujících s osteocentrem a zabývajících se touto problematikou v našem regionu.

MUDr. P. Horák, CSc.,
III. interní klinika LF a FN O

Na maturitu člověk nikdy nezapomene. Jenom to, co u ní uměl.

-jas-

Z VĚDECKÝCH PRACOVÍŠŤ UP

Historický místopis Moravy a Slezska – po patnácté

Země Koruny české se mohou vykákat dlouhou tradicí místopisné a vlastivědné práce. Pobělohorský exulant Pavel Stránský a jeho *Respublica Bojema* (Leyden 1634), zachycující soubor vědomostí o českém předbělohorském království, byl nově připomenut v podmínkách osvícenského myšlenkového okruhu, a to v doplněné sedmísvazkové německé verzi Ignácem Cornovou jako *Paul Stransky's Staat von Böhmen* (1792–1803). Druhou větve encyklopedizujících vědomostí nabízel v 17. století pro Čechy dílo Bohuslava Balbina, pro Moravu odkaz Tomáše Pešiny z Čechorodu se zaměřeným a jen zčásti naplněným projektem *Moravopis*.

Byla to právě Morava, kam se po ambiciózních a úspěšných projektech konce 18. a následného 19. století, reprezentovaných v Čechách německy psanými topografiemi Jaroslava Schallera (16 svazků, 1782–1792) a J. G. Sommera (16 svazků, 1833–1849), prováděných silicí topografickou prací v rakouském Slezsku (M. Kneifel, L. J. Šeršník, F. Ens či J. G. Knie pro pruské Slezsko), pozvolna přesouvalo těžiště místopisných iniciativ.

Na třísvazkovou (čtvrtý svazek zůstal v rukopise) *Topographie von Markgrafschaft Mähren* (*Topografie Markrabství moravského*, 1793–1794) Schallnerova souputníka Františka Josefa Schwoye nově ve sledu času navazuje Rehoř Tomáš Wolný, a to v impozantní podobě jednoho šestísvazkového (*Die Markgrafschaft Mähren topographisch, statistisch und historisch geschildert*, 1835–1842) a druhého devítísvazkového projektu (*Die kirchliche Topographie von Mähren*, 1857–1861).

Uváděné numerické údaje nechtějí čtenáře znechutit. Navíc jsou pouhým nekomentovaným a jinak nepoužitelným výběrem. Mají však doložit, že místopisná studia vykazují jisté pracovní „zákonitosti“. Jednak se jedná o projekty s dlouhodobou dimenzí, jednak se jedná o mnohasvazková kompendia. A pak je zde ještě další a podle mého soudu opomíjená charakteristika. Místopisné projekty, zvláště ty dokončené a ucelené, jsou doceněny až s odstupem času, s odstupem desetiletí (ba staletí) až generacemi

O impozantním mezinárodním ...

Dokončení ze str. 1

našich znalostí o kosmickém záření od jeho objevení Victorem Hessem na území naší republiky roku 1912 až po současný stav experimentální techniky a její výhled do budoucna.

Byl také vyzdvížen přínos Hubblova vesmírného teleskopu od jeho uvedení na oběžnou dráhu Země v roce 1990, respektive od korekce sférické aberace hlavního zrcadla v roce 1994.

V následujících četných dotazech přišla řeč na existenci mimozemského života ve vesmíru a jeho možném prokázání v blízké budoucnosti, na nové možnosti pozemské astronomie budoucího tisíciletí s využitím digitální techniky, na ambiciózní projekty navazující na Hubblův vesmírný teleskop a na přesun pozorovacích observatoří nejen na oběžnou dráhu Země, ale i do meziplanetárního prostoru. Zmínil se také o amerických projektech LIGO a LISA zaměřených na detekci gravitačních vln, na pořad přišla také otázka vesmírné orbitální stanice Alpha a zvyšování citlivosti astronomických zařízení stereoskopickým pozorováním.

Původně zamýšlená komorní diskuse jen několika odborníků v oboru fyziky se spontánně změnila v setkání téměř celé fyzikální obce UP a jejich příznivců, což svědčí nejen o popularitě dr. J. Grygara, ale také o jeho vysoké odbornosti.

Doufáme, že při příští návštěvě našich laboratoří bude dr. J. Grygar stejně ochotný a budeme moci uspořádat alespoň tak plodnou a přínosnou přednášku, jakou jistě byla pro všechny zúčastněné tato akce.

Mgr. M. Vlček,
SLO UP a FzÚ AV ČR

následujícími po jejich tvůrcích. Ostatně pro naplnění obdobného projektu je skutečně nejméně jedné badatelské generace zapotřebí.

Jazykově česká místopisná práce se modelově prosazuje s *Popisem království českého* Františka Palackého z roku 1848 a je umocněna třísvazkovými *Základy starého místopisu pražského* (1866–1875) V. V. Tomka a jedné ze svých vrcholných podob nabývá v odkazu Augusta Sedláčka a jeho *Hradeck, zámcích a tvrzcích Království českého* (15 svazků, 1882–1927).

Od přelomu století se místopisná práce v úspěšně rozvíjí vedle Brna v Olomouci (a na Opavsku díky tvůrci a organizátorské práci V. Praska). V té době – koncem devadesátých let – se zásluhou Muzejního spolku v Brně zrodil na Moravě velkolepý projekt vlastivědných přehledů jednotlivých soudních okresů – *Vlastivěda moravská* (1–65, 1893–1948). Více než půlstoletí (nejméně dvě tvůrčí generace) bylo zapotřebí k uchování svědectví.

Jsmo v době, kdy se – doposud do jisté míry přehlížená regionalistika – díky autoritě Josefa Vítězslava Šimáka prosadila i na akademické půdě zřízením Katedry historické vlastivědy na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy roku 1918. Je zde zřetelná rovněž poptávka nově ustavené Republiky československé. Od Šimákovy badatelské a především pedagogické vkladu vede linka místopisných a vlastivědných projektů meziválečného a poválečného období k Františku Roubíkovi v Čechách a Ladislavu Hosákovi, budoucímu profesorovi Univerzity Palackého, na Moravě. Hosákův *Historický místopis země Moravskoslezské* (9 svazků, 1933–1938) shrnul výsledky moravského vlastivědného bádání a nahradil předchozí moravské topografie.

Historický místopis prochází dalšími proměnami po druhé světové válce. Obnovená Univerzita Palackého měla nabídnout klima nakloněné právě tomuto druhu výzkumu, byl se dopakuje již dříve učiněná (mylná) zkušenost – podceňování a přehlížení regionálně zaměřené historické práce. V intencích svého učitele J. V. Šimáka iniciuje L. Hosák u olomoucké univerzity zřízení vědeckého pracoviště, kterým se v roce 1962 stal Kabinet regionálních dějin. Nově (opožděně) jmenovaný profesor (1963) pomáhá s mladšími pracovníky budovat vědecké pracoviště v rámci Katedry historie na Filozofické fakultě, pomáhá projektovat *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960*. Tento novodobý místopis uvede

Přehledem historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848 (1967). Vedle tohoto úvodního svazku bylo do dnešních dnů uvedeno jeho nástupci do života dalších patnáct svazků. Nejnovější 15. svazek *Historického místopisu Moravy a Slezska v letech 1848–1960* (Vydavatelství Univerzity Palackého, Olomouc 2000), tak jako předchozí svazky shrnující nejvýznamnější fakta z demografického, správního, hospodářského, politického a kulturního vývoje jednotlivých obcí na Moravě a ve Slezsku v rámci bývalých politických a soudních okresů, je věnován okresům Frýdek-Místek a Český Těšín. Posledním, připravovaným šestnáctým svazkem pak bude završen nejobsáhlejší původní místopisný projekt druhé poloviny tohoto století v Československu a České republice.

V roce 2002 bude připomenuto čtyřicetiletí existence Kabinetu regionálních dějin při Katedře historie FF UP. Zvršení projektu bude naplněním jedné z podob jeho poslání a příležitostí k ohlédnutí za úsilím jedné badatelské generace – dříve mladých spolupracovníků Ladislava Hosáka. Jako každý z publikovaných svazků, je i tento předposlední příležitost k vyslovení ocenění jeho tvůrcům. Váha a „cena“ Historického místopisu není souměřitelná jedinečností objevu svétoděného významu, váha a „cena“ Historického místopisu tkví v dlouhodobém naplňování koncepce a jejím završení – a pak je zde skutečně jedinečné badatelské dílo.

Jak jsem se již zmínil, místopisné projekty bývají skutečně doceněny a oceňovány především generacemi budoucími. Náležím ke generaci služebně mladší – dovolte pak alespoň slovem poděkovat tvůrcům *Historického místopisu Moravy a Slezska v letech 1848–1960*, zastoupeným doc. J. Bartošem, doc. J. Schulzem a prof. M. Traplem z Katedry historie Filozofické fakulty UP, za právě na trh uvedený svazek. Stalo se tak bez okázalosti. A právě takto je naplňována linie započatá jmény Josef Schwoy, Rehoř Tomáš Wolný a pokračující skrze Vlastivědu moravskou a Ladislava Hosáka do dnešních dnů. Je potěšující, že se tak děje na Univerzitě Palackého.

Snad jen pro úplnost připomínka ke sledovaným grantům. Publikace byla zpracována v rámci grantu registrační číslo 404/93/2446 uděleného Grantovou agenturou České republiky a jako součást výzkumného záměru Filozofické fakulty UP Historie a kultura Moravy.

Doc. I. Barteček, CSc.,
Katedra historie FF UP

Poutavá přednáška na Přírodovědecké fakultě UP

Katedra zoologie a antropologie PŘF UP uspořádala 15. 11. 2000 velmi poučnou přednášku o problematice infanticidy (zabíjení neduživých mláďat) u indických opic hulmanů posvátných.

Přednášejícím byl posluchač PŘF UK Stanislav Lhota, kterého prof. V. Bičík představil v úvodu přednášky jako vítěze III. a IV. ročníku mezinárodní biologické olympiády.

S. Lhota si své univerzitní studium poněkud prodloužil, neboť celkem čtyřicet měsíců studoval chování hulmanů v Indii. Výsledky tohoto studia prezentoval pomocí nejmodernější techniky a vzbudil značnou pozornost asi stovky studentů.

Moderní etologie rozlišuje v rámci sociálního chování vztahy altruistické, kooperativní, ale i sobecké a nevráživé. Infanticida existovala např. ve starověké Spartě nebo ve starém Římě. U hulmanů (i u některých dalších zvířat žijících v societách) se při studiu systémů populační genetiky zjistilo, že když nový silný samec ovládne tlupu nebo smečku, má tendenci usmrtit sající mláďata. Tím dojde k přerušení laktace u samic, vyvolání nové ovulace a jejich oplodnění novým vedoucím samcem. Toto na první pohled podivné chování samce vede k větší genetické zdatnosti skupiny.

Přednáška vyvolala velmi živou diskusi. Hovořilo se o reprodukčních strategiích samic hulmanů

i o různých strategiích samic při obraně mláďat. U samic může docházet např. ke zdánlivé říji, při níž se nechají novým samcem pářit, a mohou tak zachovat potomstvo předchozího vůdce tlupy. Lhota mimo jiné zjistil, že samec se neinfanticidně chová v případech, když má šanci získat a udržet si harém.

Našeho hosta nyní čeká obhajoba diplomové práce na toto téma a poté hodlá v tomto pozoruhodném studiu v Indii opět pokračovat.

M. Medřický, student FTK a PŘF

NA AKTUÁLNÍ TÉMA**Jsmo ohroženi nemocí šílených krav?**

Nová vlna obav z „nemocí šílených krav“ a Creutzfeldt-Jakobovy nemoci a její nové variantní formy u člověka se zvedla v zemích Evropské unie, kde vyvolala prudké reakce v politické a hospodářské sféře. Stále častější odezvu nachází také v českých médiích, někteří novináři už mluví o panice. V této souvislosti jsme využili přítomnosti prvořádného odborníka na Lékařské fakultě UP (Ústav patologie) – prof. MUDr. R. Kočouska, DrSc., jehož review k danému tématu vyšlo v roce 1999:

Mohl byste stručně charakterizovat podstatu této nemoci?

Creutzfeldt-Jakobova nemoc (CJD) je klinicko-patologicky definována již od dvacátých let jako fatálně probíhající onemocnění charakterizované rapidně progredující demencí sdruženou se svéráznou a velmi různorodou neurologickou symptomatologií, vyúsťující v terminálním stadiu v letální koma¹. Její výskyt byl v celosvětově lidské populaci považován dosud za velmi vzácný – cca jeden případ sporadické formy CJD na jeden milión obyvatel. Tento údaj však současně naznačuje, že kliník (zejména neurolog a psychiatr) a samozřejmě i patolog a i jiní pracovníci ve zdravotnictví přicházeli již dříve do kontaktu s těmito nemocnými. Patologové jsou spoluúčastní na diagnostické verifikaci CJD in vivo (tj. biopticko-histologické vyšetření stereotaktických odběrů vzorků mozku prováděná neurochirurgem) a vzhledem k bezvýhradně smrtelnému průběhu nemoci též nekroptickým (posmrtně histologickým) vyšetřením vzorků tkáně mozku odebraných při pitvách.

Trvalo více než půl století, než byla poodhalena etiologická a patogenetická podstata onemocnění, které bylo původně považováno za heredodegenerativní² či hereditární.³ Zaslouhou dvou pozdějších nositelů Nobelovy ceny – prof. Gajduška a prof. Prusiner – byla prokázána možnost přenosu a etiologická účast tzv. **infekčních prionů** (alosterická konformační varianta⁴ tělu vlastního, a tedy fyziologického prion-proteinu – PrPc, který je biochemickou součástí nervových buněk v centrálním nervovém systému – CNS, ale i v jiných tkáních). Abnormálně změněný prion (zvaný též patologický prion, isoprión, PrPsc) má však autoreplicative⁵ vlastnosti (tedy schopnost lavinovitě konformovat⁶ fyziologický PrPc na PrPsc), a stává se takto ojediněle zvláštním způsobem „infekčním“. Na rozdíl od všech dosud v medicíně známých etiopatogenů (bakterií, virů atd.) neobsahuje molekula PrP nukleovou kyselinu („**protein only**“ = prion). Vzhledem ke změněné konformaci⁷ molekuly je PrPsc v organismu zcela nemetabolizovatelný (refrakterní⁸ vůči natrávení tělovými proteinázami), tudíž se balastně hromadí zejména v tkáni nervového systému. Zde pak vede k postupnému zániku gangliových buněk v šedé hmotě mozku, dále k různě vyjádřeným degenerativním změnám (ke spongiformní⁹ degeneraci neuropilu a při delším přežití ke glióze (patologickému množení podpůrných buněčných elementů nervové tkáně).

Onemocnění má dlouhou inkubační dobu (až 10–15 roků!) a po klinické manifestaci příznakového komplexu končí fatálně (většinou během cca dvou let).

Setkal jste se jako patolog s Creutzfeldt-Jakobovou nemocí?

Na zdejším Ústavu patologie LF UP byly za posledních pět let potvrzeny diagnosticky (biopsie a pitvy) čtyři případy CJD a dva nálezy byly neurčitě. Další dva případy s pozitivním závěrem byly konzultativní, event. demonstrovány případy ze severomoravského regionu.

Zdá se tedy, že tato čísla jsou zatím v rámci dosavadního celosvětového průměru sponzánního výskytu sporadické formy CJD.

Vzhledem k diagnostickým zkušenostem byla ze zdejšního Ústavu patologie publikována obšírná informace shrnující dosavadní poznatky o etiologii, patogenezí, klinicko-patologické problematice, rizikových faktorech a laboratorní diagnostice prionových nemocí (viz Acta Med. Hradec Králové, Suppl. 1999, 42:25–49).

Jsou současné obavy z „nemocí šílených krav“ opodstatněné?

V současné době se má za prokazané, že CJD – a to konkrétně její nově se objevivší podoba u mladistvých (tzv. nová varianta CJD – nv CJD, „human BSE“) – úzce navazuje na katastrofální epidemii nemoci hovězího dobytka, tzv. bovinní spongiformní encefalopatii – BSE známou veřejnosti pod novinářským (a nepřiliš přesným) označením „nemoc šílených krav“. Toto onemocnění bovinního (hovězího) dobytka navazuje na dříve dlouho známou podobnou nemoc ovcí – „scrapie“. Mezi druhový přenos onemocnění je limitován „specifickou mezidruhovou bariérou“,¹⁰ jejíž účinnost záleží na genetickém vybavení jedince a dále na stupni strukturální podobnosti (sekvenční homologii) molekuly prionů jednotlivých živočišných species včetně člověka. K obrovskému promoření hovězího dobytka došlo v devadesátých letech zejména ve farmách na britských ostrovech; ve snaze o zvýšení užitkovosti hovězího dobytka byla v široké míře zkrmována masokostní moučka průmyslově vyráběná z kafilemích zdrojů včetně zvířat uhynulých na scrapie a patrně i BSE. Tím se patogenní agens BSE-PrPsc, které je neobyčejně rezistentní vůči teplotním vlivům i dezinfekčním prostředkům, dostalo do potravinového řetězce hovězího dobytka a následně – v důsledku konzumace masných produktů – i do potravinového řetězce velkého okruhu lidí. Vzhledem k dlouhé inkubační době (uvádí se až 15 let) nelze tudíž v současnosti nastat situaci spolehlivě prognózovat. Někteří považují epidemii BSE již za odeznělou (v důsledku nucené likvidace statistických počtů nakažených zvířat), ale ozývají se i varovné hlasy, že naopak epidemie prionových nemocí může v budoucnu představovat problém srovnatelný s nynějším onemocněním AIDS. V tomto ohledu je tedy třeba plně respektovat směrnice vydané skupinou expertů **Světové zdravotnické organizace (WHO)** ke kontrole a prevenci prionových nemocí u člověka a zvířat. Experti WHO se zasadili o následující:

1. zákaz zkrmování masných derivátů zhotovených z pochybných či kafilemích zdrojů k vyloučení agens BSE z potravinového řetězce zvířat (a nepřímo i člověka);
2. zákaz exportu zvířat, masa a masných výrobků z potenciálně či aktuálně ohrožených oblastí a zemí;
3. doporučení výrobcům v potravinářském průmyslu k respektování konkrétně doporučených zásad;
4. podobné doporučení směrem k farmaceutickému průmyslu, zejména k výrobcům léků typu biopreparátů;
5. ustavení mezinárodní skupiny expertů k výzkumu a monitorování CJD a dalších prionových nemocí v celosvětovém kontextu; dále doporučení na globální kontrolu, diagnostiku, terapii a prevenci všech forem transmisibilních¹¹ spongiformních encefalopatií, a to za účasti národních referenčních center úzce spolupracujících s experty WHO.

...a situace u nás?

Pokud jde o současnou situaci v naší republice, je možno zatím konstatovat, že výskyt jednotlivých forem CJD (soudě podle pitevních nálezů) nepřesahuje znatelně výše uvedené hodnoty přirozeného výskytu sporadických případů CJD. A dále, že veterinární a hygienická služba zatím neohlásily byf ojedinělý případ výskytu BSE na území našeho státu. To přispívá nepochybně k jistému uklidnění laické veřejnosti. Přesto však vzhledem k potenciálnímu nebezpečí v dlouhodobé perspektivě by bylo žádoucí se i v našich poměrech aktivněji zapojit do kontrolní a preventivní činnosti v intencích WHO. V prvé řadě by šlo o oficiální zřízení Národního centra pro kontrolu a prevenci prionových nemocí člověka a zvířat („antropo- a zoopriónoz“). V České republice zatím takováto speciální expertní organizace v navrhované podobě zřízena nebyla (ve Slovenské republice je však již po delší dobu významně diagnostické středisko prionových nemocí v rámci Neuroimunologického ústavu SAV v Bratislavě). Navrhované centrum by mělo sloučit zástupce klinik (neurologie, neurochirurgie, psychiatrie, transplantologie a transfuziologie, pediatrie), dále patology z oblasti humánní a veterinární medicíny, zástupce z řad hygienicko-epidemiologické služby, laboratorní pracovníky z oblasti molekulární biologie, genetiky a biochemie aj. Centrum by mělo získávat aktuální informace z regionálních zdrojů a být ve stálém styku a vědecké a výukové spolupráci s expertní skupinou WHO ustavenou ke koordinaci a spolupráci ve výzkumu, kontrole a prevenci prionových nemocí v globálním celosvětovém měřítku.

-mh-

Poznámky:

- 1) koma = stav hlubokého bezvědomí s nezdídkou smrtelným zakončením
- 2) heredodegenerativní = dědičné degenerativní
- 3) hereditární = dědičné, kdy v rodině je více postižených
- 4) alosterická konformační varianta = varianta následně změněného prostorového utváření molekuly
- 5) autoreplicative vlastnosti = v biologickém smyslu schopnosti „sebezdvoyení“ či „sebezmožování“ za vzniku dvou a následně řady identických entit (jednotek)
- 6) konformovat,
- 7) konformace = v daném kontextu je míněno vzájemné (stereochemické) strukturální přizpůsobení
- 8) refrakterní = (z lat. refrangere = tlumit) jev s útlumem reaktivity až vyslovené odolnosti vůči různým vlivům (v daném případě odolný vůči tělovým enzymům rozkládajícím bílkoviny)
- 9) spongiformní = houbovitěho vzhledu
- 10) specifická mezidruhová bariéra = stav, kdy se nemoc nepřenáší na živočichy jiných druhů
- 11) transmisibilní = přenosná

Hájíme-li přírodní moudrost vývoje, musíme pokorně přijmout bubonický mor, neštovice, dětskou obrnu, cukrovku i zhoubné bujení. Získání a uplatnění jakýchkoli biologických a léčitelských znalostí je stejně bojem proti přírodě jako rekombinace dědičných vlastností, která už umožnila získat mikrobiální kmeny, které nejsou s to vyrábět nebezpečný toxin, ale podržují své antigenní vlastnosti tak, že jimi lze imunizovat.

Nemůžeme jako lidé prostě překročit svůj stín, ale našťásti ani své světlo.

M. Holub, 1990

UNIVERZITNÍ PRACOVISŤE INFORMUJÍ

Nové možnosti mezinárodní spolupráce na CMTF UP

Během služební cesty do Paříže mě pozval ředitel *École du Louvre* pan Dominique Ponneau, abych ho navštívil (16. 10. 2000) v sídle této instituce. Jako samostatná součást jednoho z největších a nejproslulejších muzeí umění na světě vzdělává „Škola Louvru“, jež má statut vysokoškolského učení, odborníky v řadě odvětví souvisejících se vším, co je smyslem existence Louvru: dějiny umění, muzeologie, restaurátorství atd. Její ředitel je přitom zároveň předsedou Národní komise pro uchování a obohacení kulturních památek (*Commission nationale pour la sauvegarde et l'enrichissement du patrimoine culturel*). A to bylo vlastním důvodem setkání Ponneau – Halas. Z jedné strany je tu přání CMTF UP navázat styky s vhodnými partnery pro spolupráci na mezinárodní úrovni, z druhé záměr komise vedené D. Ponneauem obohatit její činnost o prvek kooperace se zahraničními odborníky, kteří sledují obdobný cíl jako ona. Tímto cílem není pouze péče o hmotné památky vytvořené věřícími veškerých náboženství existujících na půdě Francie, ale též šíření znalostí z oboru náboženské kultury, protože, jak říká předseda komise: „umělecké formy nelze oddělovat od jejich smyslu“. A to je právě pole skýtající možnosti pro plodnou spolupráci mezi fran-

couzskou komisí a institucemi, jež se obírají obdobnými problémy v naší zemi; CMTF UP není jistě jedinou tohoto druhu. Zájemce o podrobnější výklad činnosti komise, která vznikla již v roce 1980 a byla po celou dobu své existence podporována ministry kultury všech politických barev, o to, co vykonala a co připravuje, odkazují na stať, kterou o tomto tématu chystám pro časopis naší fakulty – *Studia Theologica*.

Doc. dr. F. X. Halas,
Katedra církevních dějin CMTF UP

Uměnovědné katedry oslaví výročí

Letos na jaře uplynulo deset let od chvíle, kdy v polistopadovém revolučním vzepětí došlo i na rehabilitaci uměnovědných oborů na FF UP, postižených v době tzv. konsolidace. Během neuvěřitelně krátké doby několika měsíců organizačně i personálně vybudoval PhDr. J. Stýskal Katedru věd o umění a v červnu 1990 se už konalo první přijímací řízení na tři nové obory. V roce 1992 se pak katedra rozdělila na

tři katedry: muzikologie, dějin umění a teorie a dějin dramatických umění.

Deset let v životě nového akademického pracoviště není mnoho, ale přece jen je to už kousek historie, která má tendenci zapomínat. Začátkem prosince bude proto připomenuta několika společnými podniky. V úterý 5.12. proběhne od 14 hodin **uměnovědná sekce studentské odborné soutěže (S.O.S.) o Cenu děkana FF UP**. Ve středu 6.12. v podvečerních hodinách se budou ve filmovém sále konat **projekce videofilmů a záznamů televizních Salonů**, v nichž figurují uměnovědné katedry a studenti. Po roce bude znovu promítána i **Horká kaše**, která mladším studentům přiblíží čtyřdenní studentské akce pořádané v květnu 1998 v jezuitském konviktu, v našem budoucím sídle. Středeční večer pak uzavře setkání pedagogů a studentů v **prostorách Divadla v kapli** a ve studentském klubu ve Wurmově ulici, jehož rámeček vytvoří blíže nespecifikované studentské divadelní výjevy.

-f-s-

Nezaměňujeme nezaměnitelné aneb Kde najdete potřebné publikace

Všichni víme, že naše univerzita v komplexu všech fakult, kateder, pracovišť, zařízení apod. je velmi rozsáhlá a její budovy jsou rozmístěny na různých místech našeho města. Je logické, že univerzita má mnoho zaměstnanců, studentů i příznivců. Avšak ne každý se dovede správně orientovat v případě potřeby využití některých univerzitních zařízení.

V poslední době se stává, že nejen studenti, ale i zaměstnanci UP vzájemně zaměňují prodejnu skript a učebnic UP s prodejnu *Studentcentra*. Do *Studentcentra* někteří přicházejí pro skripta a učební texty, jejichž výhradním distributorem v olomouckém regionu je právě prodejna skript UP. K nám do prodejny naopak přicházejí v domnění, že jsou ve *Studentcentru*, a hledají sortiment zboží, který přísluší této prodejně. Je to pravděpodobně tím, že obě prodejny jsou od sebe vzdáleny cca pouhých 100 metrů a také prostorovými změnami při rozvoji IC UP (přemístění Vydavatelství UP a prodejny skript). V době, kdy prodejna skript byla v areálu vysokoškolských kolejí, *Studentcentrum* často zprostředkovávalo prodej naší produkce.

Proto pro případné zájemce o tyto prodejny uvádíme malé upřesnění:

– prodejna skript a učebnic UP, sídlí v Olomouci na Biskupském nám. 1 (naproti RUP – bývalá Tereziánská zbrojnice); zde najdete, jak sám název říká, především učebnice, skripta, učební texty, slovníky apod. ze všech fakult UP i jiných vysokých škol v ČR, potřebné ke studiu na VS; rovněž je zde možné zakoupit dárkové předměty s logem UP;

– *Studentcentrum* najdete na ul. Křížkovského 14 (v rohu, kde se setkávají ulice Wurmová a Křížkovského); tato prodejna nabízí publikace a tituly potřebné pro studium a výuku jen v omezené míře a má širší sortiment zboží, spíše jako klasická knihkupectví a prodejny knih.

Nicméně obě prodejny jsou, jak bylo uvedeno, blízko sebe, a proto se dá zvládnout návštěva obou bez větších problémů. Pokud však spěcháte a jdete výhradně kupovat jen určitý sortiment, vyberte si správně a přijďte – jsme tady pro vás.

-fm-

Když se na tu svou zmatenou kariéru dívám zpět, vidím určitý plán: mým problémem bylo, jestli byl hypotetický stvořitel anatom, fyziolog, chemik nebo matematik. Můj závěr zní, že musel chudák být vším tím, a abychom se mu dostali na stopu, musíme se chápat všech aspektů přírodních jevů všemi metodami.

A. Szent-Gyorgyi, nositel Nobelovy ceny

ROZHOVOR

O žurnalistice, vysokých školách a malířských plátnech

V pondělí 13. 11. 2000 navštívil Katedru žurnalistiky FF UP publicista a komentátor Ivan Hoffman. Při besedě se studenty prvního, druhého a třetího ročníku odpovídal zejména na otázky týkající se jeho profese moderátora diskusních pořadů. Byť to pro něj byla beseda jistě vyčerpávající, našel si čas pro následující rozhovor:

Co si myslíte o úrovni českého vysokého školství? Došlo vůbec v této oblasti od roku 1989 k nějakým pozitivním změnám?

Bylo by nesmírně troulalé od člověka, který žádné vysokoškolské vzdělání nemá (ne že bych o ně neušiloval, ale nějak mě nechťeli), aby to hodnotil. Nicméně si nemyslím, že by se za těch deset let mohlo něco dramaticky změnit. Vzpomínám, jak všem takovým pokusům o výraznější reformu školství zabránil hned zkraje V. Klaus při jedné neoficiální debatě, kde řekl, že on má zdejší „minulé školy“, že se cítí být velmi dobře vzdělán, a tedy že naše školství žádné reformy nepotřebuje. Zpočátku mi to přišlo, jako by zabrdil něco, co zde mělo nastat. Ale zpětně, když člověk uvažuje o tom, jaké reformy se navrhuji a co se chystá, tak si myslím, že měl jaksí instinktivně pravdu. Vždyť ta změna je vlastně pokaždé k horšímu! Kdovi... Třeba i hrozilo, že se vysoké školství těmi experimenty vážně poškodí. A našťásti k tomu nedošlo.

Vy jste jako publicista vyrůstal především z praxe. Domníváte se tedy, že žurnalistika jako obor na VS má své oprávněné místo?

Své místo zde určitě má. Já vnímám jako svůj velký deficit, že nemám vůbec žádné novinářské vzdělání. Že jsem jakýsi „self-made-man“, který pokusem a omylem věci teprve zjišťuje. Na to pak samozřejmě doplácí čtenář či posluchač. Opačným příkladem je třeba můj kolega Honza Pokorný, který má klasické novinářské vzdělání a já mám dojem, že to na něm prostě poznám. Co ta škola ale nenahradí, je ta chuť to dělat, mít tu práci rád. A potom s tím související kreativita... Ta v člověku buď je, nebo není. Ale vůbec nejhorší jsou rutiněři. To jsou ti, co to dělají jenom proto, že na to mají školu, a přitom je to ani nebaví. Takovi lidé jsou pro ten obor k ničemu.

V televizi existují pořady (např. Na hraně), které jsou koncipovány přímo pro mladé lidi, tedy taky pro vysokoškoláky. Uchýtil by se podobný pořad na vlnách Radiožurnálu?

Já si to moc představit neumím. A vůbec se mi zdá, že není dobré, když se něco dělá jen pro určitou skupinu. Příkladem může být Křesťanský týdeník. Mně by bylo daleko bližší, kdyby se v pořadech, které tady existují, objevil třeba ten vysokoškolák, křesťan, Polák žijící v České republice jako minorita, Rom... prostě kombinovat.

Ano. Nechat problém, který společnost trápí, vyjadřovat různými skupinami a slyšet, jak si mezi sebou povídají. To by mi přišlo mnohem důležitější, než mít pro každou minoritu dvacet minut.

A opět vaše motto – kreativita. Měla by být východiskem pro rozhlas budoucnosti? Způsobem, jak si udržet posluchače?

Kdyby kterákoliv stanice měla těch „kreativců“ deset, byla by nesnesitelná. Ti tam mají být jako nějaké kořeni... Ale jinak to všechno musí stát na profesionální práci strašlivě spousty lidí, kteří vůbec nedělají nějakou velkou kreativitu. To vůbec nejnáročnější je napsat do čtyřiceti vteřin zprávu. Já si lidí, kteří umí napsat zprávu, cením daleko víc, než některých svých kolegů komentátorů v různých médiích. Například tady z Olomouce pochází Karel Směták, který dělal zprávy na Radiu Alfa. To byl člověk, jehož čtyřicetivteřinovým zprávám z parlamentu nechybělo naprosto nic. Tomu člověku jsem záviděl. On to prostě uměl.

A co byste chtěl umět vy, bez ohledu na to, co právě umíte a děláte? Co je pro vás takovou profesní a životní výzvu?

Hm... Já si o sobě stále myslím, že jsem malíř a že vlastně jenom ztrácím čas. Až se teda přestanu rozptylovat ostatním zaměstnáním, tak se těším, že si natáhnu plátna a konečně zjistím, jak se to vlastně dělá.

Rozhovor připravila D. Javornická,
studentka žurnalistiky na FF UP

Ivan Hoffman, narozený 27. 11. 1952 v Martině, vzdělání: „zanedbatelné“, rozhlasová praxe: 1990–1992 Radio Free Europe/Radio Liberty (Rádio Svobodná Evropa) jako reportér, 1992–1994 Rádio Alfa – nejprve jako generální ředitel, později jako moderátor diskusních pořadů. Od roku 1994 píše pro Radiožurnál Ranní poznámku (po–pá 6.40 a 7.40 hod.) a moderuje Radioforum (po–pá 17.10–17.50 hod.). Co ho baví na práci? Všechno.

O ČEM SE (NE)MLUVÍ**Studenti, normativ a bída vysokých škol**

V diskusích v Akademickém senátu FF UP se ukázalo, že studenti nevědí, že každý z nich je adresátem určité finanční částky, kterou na začátku kalendářního roku stanoví MŠMT jako základ pro financování provozu vysokých škol. Není tedy od věci zveřejnit tabulku tzv. normativu na 1 studenta, jehož výše se od roku 1995 vyvíjela takto:

Rok	částka	
1995	23.300,-	
1996	25.824,-	
1997	26.141,-	
1998	24.696,-	
1999	24.704,-	s odpisy: 28.148,-
2000	neuvedeno	s odpisy: 27.620,-

Připojíme tento komentář:

1. Normativ na 1 studenta se násobí tzv. koeficientem nákladovosti studia: většina studijních programů filozofické, právnické, cyrilometodějské aj. má nejvyšší koeficient 1,0; nevyšší mají umělecké školy. Takto se rozpočítají peníze na jednotlivé školy a fakulty.
2. Vzhledem k tomu, že letošní normativ je nižší o asi 400 Kč než je normativ pro středoškolské studenty, znamená to, že stát vydává na velkou část vysokoškolských studentů méně finančních prostředků než na středoškolské. To samo o sobě je skandální.
3. Od roku 1999 je normativ účetně zvýšen o tzv. odpisy, které byly dříve vykazovány samostatně. I přes tuto zkrášlující metodickou změnu je však zřetelné, že v letošním roce – navzdory ministerským slibům – byl normativ na vysokoškoláka opět snížen o více než 500 Kč, a je tedy stále pod úrovní dokonce roku 1996!

Započteme-li inflaci (jen v letech 1994–1999 činila 60 %), je zřejmé, že vývoj normativu přesně vyjadřuje dlouhodobost a kritický stupeň umělého podfinancování vysokého školství. Nemusíme být ekonomy, abychom pochopili, že za těchto okolností není možný výraznější nárůst počtu nových studentů (určitě ne na tzv. kamenných univerzitách, kam patří UP, pro vyčerpání prostorových možností a nemožnost nárůstu počtu nových pedagogů), ačkoliv jsme veřejně kritizováni za konání přijímacího řízení. Normativ vysvětluje, proč školy nemají prostředky na výplatu stipendií a proč se znovu začíná hovořit o zavedení školného, které bude nutné, jestliže MŠMT nezařadí vysoké školství mezi své priority. Je zřejmé, že ministr školství je zaujat nižšími typy škol, na nepřítěká stále více peněz, i když počet žáků klesá s demografickou křivkou. Učitelé noviny uvedly (č. 38/2000), že podíl financí na provoz vysokých škol z celkového rozpočtu MŠMT znovu klesne, a to z letošního 13,61 % na 13,25 % v roce 2001. Přitom počet vysokoškoláků stále roste (navzdory brzdícím snahám MŠMT).

Taky se vám zdá, že to postrádá logiku? O tom si pohovoříme v příštím čísle Žurnálu UP.

Doc. J. Štefanides,
člen Akademického senátu FF UP

TÉMA: NÁRODNÍ PROGRAM ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ**Seminář na MŠMT k Národnímu programu rozvoje vzdělávání (Bílá kniha)**

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR uspořádalo dne 21. 11. 2000 seminář, kterým byla završena dlouhodobá diskuse k významnému strategickému dokumentu – *Národnímu programu rozvoje vzdělávání*.

Více než 120 účastníků ze všech stupňů a typů škol zde uzavřelo období přípravy tzv. *Bílé knihy*, která vymezuje hlavní směry a způsoby rozvoje českého vzdělávacího systému v příštích letech. Plenární jednání bylo uvedeno vystoupením ministra školství, mládeže a tělovýchovy Mgr. E. Zemana. Pan ministr shrnul hlavní strategické linie vzdělávací politiky v ČR, zdůraznil, že vzdělání se v učící se společnosti 21. století musí stát prioritou sociálně ekonomického rozvoje, která rozhodujícím způsobem ovlivňuje lidský i sociální kapitál společnosti, kvalitu života i hodnotovou orientaci lidí. Věnoval pozornost jednotlivým stupňům vzdělávací soustavy: mateřským, základním, středním i vysokým školám.

Na vystoupení ministra Zemana navázal prof. J. Kotásek, CSc., ministrův poradce a vedoucí projektu *Bílá kniha*, který zrekapituloval postup práce na dokumentu a uvedl některé dosud otevřené problémy, jako např. různé koncepte gymnázií, integrace zdravotně handicapovaných, problematiku učilišť, pedagogických center v regionech a aplikace Boloňské deklarace na vysokých školách, a tedy také ve vysokoškolské přípravě učitelů. Další část semináře proběhla ve třech sekcích. Byly zde diskutovány jednotlivé tématické okruhy a formulovány hlavní systémové změny pro příští období:

1. od centralizovaného řízení k odpovědnému spoluzhodování

– uvést do společenské praxe decentralizované řízení vzdělávací sféry prostřednictvím státních a samosprávných orgánů s účinnou participací sociálních partnerů a dalších představitelů občanské společnosti jako procesu plánování, organizování a hodnocení založeného na strategických cílech a pomoci nepřímých nástrojů;

2. vzdělávání pro každého po celý život

– uspokojovat vzdělávací potřeby dětí, mládeže a zejména dospělých odpovídajícím usměrňováním kapacit ve školách a dalších vzdělávacích zařízeních tak, aby byla zajištěna dostupnost všech úrovní vzdělávání a poskytována spravedlivá příležitost k maximálnímu rozvoji různorodých schopností všech jedinců v průběhu celého života;

3. přizpůsobování obsahu a procesu vzdělávání potřebám života ve společnosti znalostí

– zajišťovat kvalitu a funkčnost vzdělávání nových vzdělávacích a studijních programů, které budou odpovídat potřebám informační a znalostní společnosti, sféry práce a potřebám aktivní účasti na životě demokratické společnosti v integrované Evropě a zá-

roveň respektovalo individuální odlišnost a životní podmínky účastníků vzdělávání;

4. zjišťování a hodnocení kvality a efektivity vzdělávání

– dobudovat systém evaluace činnosti vzdělávacích institucí, monitorování výsledků vzdělávání, examinace, hodnocení úrovně osobnostního vývoje a profesní orientace dětí a mládeže;

5. podpora vnitřní proměny a otevřenosti škol

– rozvíjet autonomii, inovativní potenciál a vybavenost škol, jejich otevřenost ke společnosti a vazby k sociálnímu prostředí prostřednictvím rozvojových programů, vytvářením sítí spolupracujících škol a využitím výzkumu a vývoje.

6. zlepšování kvality a profesní perspektivy pedagogických pracovníků

– posílat sociálně profesní postavení pedagogických pracovníků, zvýšit kvalitu jejich přípravného a dalšího vzdělávání, vytvořit podmínky pro jejich kariéru a vyšší motivaci ke zdokonalování pedagogické činnosti.

Pozornost účastníků semináře z vysokých škol a fakult připravujících učitele (z Pedagogické fakulty UP se zúčastnili tři členové vedení) byla věnována hlavně jednání sekce, která se zabývala profesní přípravou pedagogických pracovníků. Vyplývala z ní doporučení, která mají být uskutečňována formou změn v systému, tj. legislativním nebo organizačním rozhodnutím, a formou rozvojových programů, které mají vytvářet podmínky pro úspěšnou realizaci cílů:

- Hlavní doporučení:
- zvýšit kvalitu přípravného vzdělávání učitelů;
- dobudovat systém dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků;
- založit systém kariérového a platového postupu;
- rehabilitovat platovou úroveň pedagogických pracovníků;
- rozšířit funkce základních a středních škol;
- posílit úlohu institucí terciárního vzdělávání v regionálním rozvoji.

Z řady dalších námětů pro zkvalitnění přípravného i celoživotního vzdělávání učitelů, které ministr Zeman shrnul v závěru *Národního semináře*, považujeme za zvláště aktuální potřebu integrace jednotlivých komponent a předmětů v učitelském studiu, umožnění neustálého zvyšování a rozšiřování kvalifikace učitelů působících na školách formou kombinovaného, distančního či celoživotního vzdělávání nebo podnět k zamýšlení se nad současnou podobou přijímacích zkoušek ve studijních programech učitelství a jejich modifikace, která by lépe odhalila a zohlednila „talent“ uchazeče pro budoucí učitelské povolání.

Doc. B. Novák, CSc.,
proděkan PdF UP

Diskuse, názory, ohlasy**K dialogu III**

Článek Mgr. Kuly (ŽUP 9/8) svědčí o tom, jak živé a nejasné jsou cesty hraničními oblastmi věd přírodních a filozofie. Obsahují diskusní témata, pro něž je akademická půda jako stvořená. Nyní k článku:

1. Výrok, že tam, kde končí tážání přírodovědce, začíná teprve klást otázky filozof, je od Bocheňského (1994) a znamená např. toto: Mendel vysvětlil fakt štěpení fenotypů v F2 generaci a odvodil zákony dědičnosti. Filozof se ptá, co je fakt, co je zákon. Biolog se ptá, co je cytologickým, chemickým... podkladem štěpení a dědičnosti. Před časem jsem napsal pro PG studenty elementární miniskriptum

o metodologických principech biologických věd (VUP, Olomouc 1995), tam je možno nahlédnout.

2. Pokud ve vás, pane magistře, přetrvává truchlivá vzpomínka na ideologicky deformovaný výklad evoluce, doporučuji přečíst si o evoluci např. v učebnici Nečas, O. a spol.: *Obecná biologie*, Praha 2000. Kniha leží na pultě v prodejně VUP. Jako filozofa by vás mohl zajímat také učební text *O biologii* nutně a náhodně autorů J. Nečásk a H. Pavličkové (vyd. JU České Budějovice, 1997), máte jej k dispozici u mě.

3. Otázka vzniku prvotních živých soustav je dosud předmětem hypotéz, a evoluční teorie sensu

stricto ji tudíž nezahrnuje. Že dosud nevíme, jak vznikli protobionti, není tedy argument pro odmítnutí evoluční teorie jako nevědecké.

4. Tvzení, že genové mutace vznikají náhodně, znamená, že neumíme předpovědět, který gen na kterém chromozomu v dané buňce v určitém časovém intervalu bude mutovat. Důvodem je, že genů v buňce je příliš mnoho (v lidské asi 100 tisíc) a četnost spontánních mutací je cca 10^{-17} na buňku, gen a generaci. Pozor – náhodný zde neznamená

Dokončení na str. 8

... A TENTO TÝDEN...

5. PROSINCE

Katedra sociologie a andragogiky FF UP, učebna č. 3, 11.30–13.00 hod.: Romská kultura. Přednáší PhDr. E. Davidová.

5. – 6. PROSINCE

Historický ústav PdF Jihočeské univerzity České Budějovice: Historie 2000. Celostátní studentská vědecká konference historických oborů.

6. PROSINCE

Posluchárna U1, rektorátní nádvoří, přední trakt: Prezentace Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR Praha. Pořádá Katedra historie FF UP.

Velká učebna, přední trakt, 1. poschodí, FF UP, 17 hod.: Konstantnost syntaktické funkce mezi jazyky. Přednáší prof. L. Dušková (FF UK Praha). Pořádá Olomoucká pobočka Jazykovědného sdružení ČR.

Kabinet aplikované ekonomie FF UP, Křížkovského 10, velká učebna, 15 hod.: Ing. R. Tesar (generální manager firmy TTCE Toray Prostějov): Marketing v mezinárodním prostředí. Přednáška je spojena s prezentací firmy Toray.

7. – 9. PROSINCE

Francouzské regionální centrum Olomouc: Školení pro učitele francouzštiny na 2. stupni (gymnázia, víceletá gymnázia). Pořádá Francouzské regionální centrum Olomouc.

-red-

Dokončení ze str. 7

bezpříčinný! Každá mutace má svou příčinu – molekulární mechanismus, kterým je uskutečňována. Tyto mechanismy jsou známy; mj. se jich prakticky využívá v genových technologiích k indukci cílených mutací k užítku pro člověka a také k přípravě organismů, které by přírodní evolucí nemohly nikdy vzniknout (transgenní mikroorganismy, rostliny a zvířata).

5. Popperův postulat falzifikovatelnosti může být pro evoluční teorii vyjádřen takto: za podmínek Hardyovy-Weinbergovy genetické rovnováhy se populace nevyvíjí a je ve stavu evoluční stagnace. Stačí tedy nalézt populaci, která se vyvíjí (mění svou genetickou strukturu), přestože některá z pěti HW podmínek nepůsobí.

Bližší výklad lze nalézt v učebnici pod heslem panmítkická populace a HW zákon, i s matematickým popisem.

6. Není korektní tvrdit, že evoluční teorie není vědeckým teoretickým systémem a je pouze metafyzickým východiskem stejné relevance jako kreacionismus. Důvodem je ověřitelnost dílčích evolučních procesů pozorováním, experimentem a modelováním. Škoda, že jste se nevyjádřil k darwinovskému přírodnímu výběru (selekcí) jako rozhodujícímu faktoru evoluce v každé reálné populaci – bývá často námětem nejkrásnějších polemik.

Rád bych ještě dodal, že evoluční teorii nelze porozumět bez znalosti genetiky populací, molekulární genetiky a biochemie.

Jejich poznatky jsou vysoce komplementární a tvoří celek tak kompaktní, že je teoreticky „nepřestřelný“. Lze jej pouze doplňovat a upřesňovat novými poznatky.

Zdá se jistě, že genetika a vývojová biologie se dotýkají spolu s fyzikou ontologických problémů způsobem, který přivádí k diskusním stolu filozofy, teology a přírodovědce. Takže ing. F. Mikeš, spiritus agens konference o dialogu vědy a náboženství, může být spokojen.

M. Hejtmánek

JAK JE (MOŽNÁ) NEZNÁTE...

Bojoval jsem u Waterloo

PhDr. Pavel Urbášek je nejen ředitelem našeho univerzitního archivu, ale čas od času také dobrovolně vojákem – granátníkem z dob rakouské monarchie.

Co vás vedlo k tomu, že jste se stal rakouským granátníkem, pane doktore?

Toho moje zaměření bylo dáno souběhem několika momentů: jednak jsem se o vojenskou historii vždy zajímal a doposud zajímám, jednak jsem jako historik řadu let působil v olomouckém Vlastivědném muzeu, kde jsem měl na starosti sbírkový fond militarií, a navíc jsem se v polovině osmdesátých let stal členem Klubu vojenské historie v Prostějově, kde se pěstovala historická střelba. Tam také vznikl na konci roku 1989 nápad pořádit si výstroj a výzbroj rakouských granátníků z přelomu 18. a 19. století. Původně jsme sice uvažovali o tom, že budeme rakouskými husary, ale od tohoto nápadu jsme upustili, jelikož bychom se museli obejít bez koní.

Jaká je vaše historická výstroj a výzbroj?

Uniforma rakouského granátníka z konce 18. století se skládá z kabátce, kalhot s délkou těsně pod kolena a kamašů. Typickou pokrývkou hlavy je u této uniformy huňatá medvědice s vysokým štítkem, jako boty používáme pracovní „křusky“. K naší výstroji patří také dva závěsy, na jednom z nich je pověšena patronaška, na druhém pěchotní šavle a bodák. Standardním kusem výstroje je dále dřevěná kulatá polní láhev. Jako střelnou zbraň používáme křesadlovou předovku – samozřejmě její soudobou kopii. V patronašce pak jsou náboje – papírové dutinky se střelným prachem, což také odpovídá historickým vzorům. Voják musel papírový obal roztrhnout svými zuby – proto bylo tehdy také důležité, aby voják přední zuby měl (dbalo se na to i ve vojenských předpisech), část střelného prachu nasypal na pánevku křesadlového zámků a část nacpal nabíjkem do hlavně pušky, kam pak ještě napěchoval olovenou kouli, kterou my samozřejmě nepoužívalme. Když to vezmeme historicky, pušky příslušníků řadové pěchoty neměly ryhovanou hlaveň a také v podstatě žádná mířidla, proto přesnost její střelby byla velmi iluzorní. Předvojem řadové pěchoty ovšem byly sbory myslivců, kteří naopak byli vybaveni i cvičičeni pro přesnou střelbu.

Kde všude jste už „bojoval“?

Hned v roce 1990 jsem se zúčastnil velkolepé rekonstrukce bitvy u Waterloo, kde „bojovaly“ asi čtyři tisíce „vojáků“ z několika evropských zemí, z USA i Nového Zélandu, a to nejen pěchota, ale i jezdecko a dělostřelectvo. My „Rakušané“ – asi třicet členů klubů vojenské historie z Ostravy a Brna – jsme tehdy byli zařazeni a historicky (rakouští vojáci u Waterloo nebojovali) v pruských sborech maršála Blüchera. Bítvě tehdy přihlíželo asi dvě stě tisíc diváků a atmosféra tam byla skutečně euforická. Při závěrečném defilé Napoleona a Wellingtona, při němž stály proti sobě francouzské sbory a „spojenci“, jsme se do svých rolí natolik vžili, že stačilo málo, aby došlo k bitvě skutečné.

Pravidelně se také zúčastňuji rekonstrukce bitvy u Slavkova, kde každoročně účinkuje asi pět set lidí, a jezdívám jsem i na Domašov, kde se odehrála v roce 1758 bitva Rakušanů s Prusy. Často jsme se zúčastňovali také akcí v Rakousku, hlavně ve Vídni. Tam nás ale používali především pro různé přehlídky, takže jsme celý den buď pochodovali, nebo někomu předovali.

To asi v historické uniformě není příliš příjemné...

V našich uniformách je v létě horko a v zimě zase zima, navíc jak stárneme, tak se nám zakulacují břicha a uniforma se stále „zmenšuje“ – v zimě je problém pod ní obléci i teplý svetr. Medvědice na hlavě nemálo tlačí a po hodině vám vytvaruje na čele „rantlík“. V létě kabátce i kalhoty koušou, takže pod nimi nosíme bavlněné „jégrovky“. Když jsme se například v létě roku 1995 účastnili oslav založení vídeňského Arzenálu – vojenského historického muzea, při nichž jsme pochodovali společně s elitními jednotkami současné rakouské armády, začali rakouští vojáci kvůli horku tak hromadně omdlévat, že je nestačili odnášet do stanů. Rakouským zdravotníkům jsme museli nakonec asistovat i my.

Naopak v době bitvy u Slavkova už vládnou tuhé mrazy, nebo je zase sychravo a na bitevním poli bláto, proto jsem tam dosud raději „nepádl“. Jednou pořadatelé postavili na slavkovském bojišti provizorní stavení, které mělo v průběhu „bitvy“ shořet. Mělo ovšem zasklená okna, a tak jsme se těšili, že je ve vírávě bitvy rozbijeme. Mrázem nám ovšem zřehly bodáky, takže jsme si je o sklo hromadně polámali.

Když dochází během těchto akcí i k „boji“ muže proti muži, bývají tyto situace nebezpečné?

Samozřejmě se do takových situací dostáváme. Díky tomu, že slavkovská bitva probíhá v prosinci, hraje tedy svou roli i alkohol – musíme se totiž zahrát, že „Vojáci“ proto musejí v šarvátkách dávat velký pozor, aby skutečně nedošlo k úrazu. Nebezpečný je především moment,

kdy někdo zapomene v hlavní pušky nabíják, který pak může vystřelit jako šíp. Já jsem zatím ze všech „bítvě“ vyvázl bez zranění. Je ovšem třeba říci, že jsme před deseti lety začínali jako nadšení amatéři, kdežto v současné době se historické vojenské jednotky stále více profesionalizují, jak pokud jde o výstroj a výzbroj, tak o hodnověrnost povelů i o vojenskou taktiku. Rekonstrukce historických bitev probíhají samozřejmě podle předem připraveného scénáře a s rostoucí profesionalizací je nezbytný i detailní nácvik bojových scén.

Zažíváte v „bitvách“ i humorné chvíle?

No, my jsme s tím začali hlavně kvůli srandě, to už je ale dnes pryč. Legraci zažíváme spíše než v „bitvách“ při natáčení – zahrál jsem si totiž také ve dvou filmech. V českém filmu Řád z doby Josefa II. (v hlavních rolích M. Vašut, J. Triska, J. Preissová) jsem byl členem popravčí čety, a účinkoval jsem také v koprodukčním životopisném filmu o Ludwigu van Beethovenovi Nehmoucí láska (v hlavní roli s G. Oldmannem). Filmaři rádi využívají členy klubů vojenské historie, protože jsou jednak disciplinovanější než obyčejný kompars, jednak jsou pro role řadových vojáků už cvičičeni. Ve scéně Beethovenova pohřbu jsme si tak zahráli rakouské vojáky, kteří rozhánějí davy kolem skladatelovy rakve. Američtí filmaři měli obavy, aby se při této potyčce někdo nezranil, a proto na hranici davu, který jsme měli rozrážet, postavili profesionální kaskadéry. To bylo celkem legrační, poněvadž každý z nich byl minimálně o dvacet centimetrů vyšší než my – vojáci. Chtěli nám dokonce z bezpečnostních důvodů vyměnit i naše ocelové bodáky za gumové, k čemuž nakonec nedošlo, asi je nesehnali.

Za rozhovor poděkovala

R. Fífková

Výstroj a výzbroj střelce a granátníka rakouské armády z let 1767–1798 (in: Vojenské dějiny Československa, II. díl, Naše vojsko 1986).